

Скарбніца Купалавай спадчыны

Алена ЛЯШКОВІЧ,
дырэктар
Дзяржаўнага
літаратурнага музея
Янкі Купалы

Сёлетні год у грамадска-культурным жыцці нашай краіны праходзіць пад знакам 130-годдзя з дня нараджэння двух волатаў беларускай нацыянальнай літаратуры, народных паэтаў Янкі Купалы і Якуба Коласа. З гэтай нагоды часопіс «Беларуская думка» прапануе інтэрв'ю з дырэктарам Дзяржаўнага літаратурнага музея Я. Купалы Аленай ЛЯШКОВІЧ.

— Алена Раманаўна, установа, якую Вы ўзначальваеце, — адзін з найбольш вядомых літаратурных музеяў нашай краіны. Яго асноўная задача — збор, захаванне, даследаванне і папулярызацыя творчай спадчыны класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы. Аднак музей мае і сваю адметную гісторыю...

— Купалаўскі музей з'яўляецца старэйшым літаратурным музеем нашай краіны. Рашэнне аб яго заснаванні было прынята ўрадам БССР 19 мая 1944 года — амаль праз два гады пасля трагічнай смерці народнага паэта 28 чэрвеня 1942 года ў Маскве. Кіраўніком рабочай групы па яго стварэнні, а затым і першым дырэктарам была ўдава песняра Уладзіслава Францаўна Луцэвіч. Менавіта некаторыя асабістыя рэчы Янкі Купалы і сямейныя рэліквіі, перададзеныя спадарожніцай

Янка Купала

жыцця, яго роднымі, сябрамі, і склалі аснову музейных фондаў, у якіх сёння ўжо звыш 38 тыс. адзінак захоўвання.

Пасля вызвалення Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў група збіральнікаў Купалавай спадчыны пераехала ў беларускую сталіцу і ўшчыльную занялася стварэннем музейнай экспазіцыі. Горад быў моцна разбураны і больш-менш падыходзячага для музея асобнага будынка не знайшлося. Таму было прынята рашэнне выдзеліць

літаратурнаму музею Янкі Купалы некалькі залаў у ацалелым у ваеннай віхуры ДOME прафсаюзаў, што на плошчы Свабоды. Там 20 верасня 1945 года і была адкрыта першая экспазіцыя. У прафсаюзнай «рэзідэнцыі» музей народнага песняра знаходзіўся да 1951 года, а затым яшчэ восем гадоў «кватараваў» у будынку колішняга Дома пісьменнікаў на вуліцы Энгельса. І толькі ў 1959 годзе купалаўскі музей набыў сталую прапіску — размясціўся ў спецыяльна пабудаваным паводле праекта архітэктараў Івана Валадзько і Віктара Волчака прыгожым двухпавярховым будынку па вуліцы, якая на той час ужо насіла імя Янкі Купалы. Месца для ўзвядзення музея — ва ўтульным парку на беразе нетаропкай Свіслачы — было абрана не выпадкова. Якраз тут у даваенны час знаходзіўся драўляны дом, дзе з 1927 года і жыў паэт з жонкай Уладзіслававай Францаўнай, маці Бянігнай Іванаўнай і сваімі дарослымі сёстрамі Леакадзіяй і Ганнай. Яго паэт набыў у мінскага яўрэя Л. Ізыгзона за ўласныя сродкі.

НАША ДАСЬЕ

ЛЯШКОВІЧ Алена Раманаўна.

Нарадзілася ў вёсцы Сасноўшчына Вілейскага раёна Мінскай вобласці.

Скончыла гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1986).

У 1986—1991 гадах працавала навуковым супрацоўнікам Рэспубліканскага навукова-метадычнага цэнтра народнай творчасці і культасветработы. З 1991 па 2007 год — лабарант лабараторыі праектавання і прагназавання развіцця культуры, метадыст сектара арганізацыі вучэбна-метадычнай работы, навуковы супрацоўнік лабараторыі музейнай дзейнасці Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры.

З 2007 года — дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Я. Купалы. Аўтар шэрагу навуковых публікацый па пытаннях Купалазнаўства.

У розныя часы тут бывалі многія пісьменнікі, у тым ліку замежныя, журналісты, кампазітары, грамадскія дзеячы, і ўсе сустракалі ўвагу, цеплыню, усіх яднаў шчыры, зычлівы дух гэтага дома. У гасцёўні пачаткоўцы і больш-менш сталыя тагачасныя беларускія паэты чыталі свае вершы, спявалі песні, абмяркоўвалі надзённыя пытанні. У гэтым доме, які з'яўляўся адным з асяродкаў літаратурнага жыцця даваеннага Мінска, Я. Купалам былі напісаны паэмы «З угодкавых настрояў», «Тарасова доля», такія праграмныя вершы, як «Маладым паэтам», «Дзе крыўда адвечная спела», «Сыходзіш, вёска, з яснай явы...», «Украіна», «Якубу Коласу» («Як калісь спявалі» і «Жыві ў радасці і шчасці»), «Наша моладзь», а таксама шэраг іншых пранікнёных лірычных твораў.

На вялікі жаль, у першыя дні Вялікай Айчыннай вайны падчас інтэнсіўнай бамбардзіроўкі фашыстамі Купалаў дом згарэў. У полымі пажару загінулі рукапісы, архіў, бібліятэка песняра. Таму арганізатарам музея на чале з Уладзіславай Францаўнай давялося шмат папрацаваць, аб'ехаць усе мясціны, звязаныя з жыццём і творчасцю Янкі Купалы ў Беларусі і за яе межамі, і на крупінках сабраць прадметы духоўнай і матэрыяльнай спадчыны народнага паэта.

Сёння ў сістэме нашага музея дзейнічае чатыры яго філіялы: Купалаўскі мемарыяльны запаведнік «Вязынка» – на радзіме паэта, Купалаўскі мемарыяльны запаведнік «Ляўкі» – на месцы лецішча Янкі Купалы, якое стала яго апошнім жыццёвым прытулкам на Беларусі перад ад'ездам у эвакуацыю, філіялы «Акопы» – творчая калыска паэта, «Яхімоўшчына» – месца, дзе будучы песняр працаваў на бровары і дзе адбывалася яго грамадскае сталенне як нацыянальнага паэта. Пры метадычнай дапамозе супрацоўнікаў нашага музея і на аснове яго збораў быў створаны музей Янкі Купалы ў татарскім сяле Пячышчы, тэматычная выстава на цеплаходзе «Янка Купала» Дунайскага пароходства (Украіна), музеі ў гімназіі № 1 імя

Я. Купалы ў Мазыры, а таксама ў Сеніцкай і Бяларуцкай школах адпаведна Мінскага і Лагойскага раёнаў, дзе некалі вучыўся Іван Луцэвіч.

– Літаральна праз некалькі дзён грамадскасць нашай краіны адзначыць 130-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы. Зразумела, што Літаратурны музей песняра не застанецца ў баку ад урачыстасцей, якія пройдуць з гэтай нагоды.

– Спадзяюся, што сёлетні Купалаў юбілей будзе адзначаны годна. Прынамсі, дзеля гэтага робіцца ўсё неабходнае. Так, непасрэдна ў дзень нараджэння паэта, 7-га ліпеня, запланавана правядзенне рэспубліканскага літаратурна-мастацкага свята «З адною думкаю аб шчасці Беларусі...» ў Вязынцы, напярэдадні ў Мінску адбудуцца ўрачысты вечар з удзелам прадстаўнікоў грамадскасці

краіны і гарадское свята паэзіі «Пальмянае слова паэта». Масавыя мерапрыемствы з нагоды юбілею песняра пройдуць на пачатку ліпеня і ў іншых мясцінах, звязаных з яго жыццём і творчасцю. Аднак трэба адзначыць, што гэта далёка не поўны пералік юбілейных урачыстасцей: частка з іх ужо праведзена, шмат што запланавана і на другую палову года.

Пачатак падрыхтоўцы да 130-й гадавіны з дня нараджэння Я. Купалы паклаў Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 25 кастрычніка 2011 года № 487, якім быў зацверджаны план мерапрыемстваў па правядзенні на тэрыторыі Беларусі і за яе межамі культурных акцый з удзелам вядомых дзеячаў культуры, творчай і навуковай інтэлігенцыі, стварэнні тэматычных літаратурна-мастацкіх зборнікаў і дакументальна-публіцыстычных праграм, выданні твораў песняра і кніг, прысвечаных яго жыццю і творчасці.

Дзяржаўны літаратурны музей Я. Купалы пачаў ажыццяўленне «юбілейных задач» з грамадска-культурнай акцыі «Чытаем Купалу разам», мэта якой – звярнуць увагу грамадскасці на творчасць народнага паэта, прыцягнуць да яе новых прыхільнікаў. У ёй ужо прынялі ўдзел члены Рэспубліканскага

Помнік Я. Купалу ў Маскве

грамадскага савета па справах культуры і мастацтва пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь, прадстаўнікі прадпрыемстваў краіны, вучні і настаўнікі сярэдніх агульнаадукацыйных школ Мінска, студэнты сталічных ВУНУ. Акцыя будзе ажыццяўляцца і далей на працягу гэтага года. Прычым не толькі ў сценах музея, але і на прадпрыемствах, у школах, розных установах і арганізацыях, таму ўсе, хто пажадае, змогуць прыняць у ёй удзел. У межах гэтай акцыі па ініцыятыве Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь плануецца ажыццявіць выданне дыска «Беларусь чытае Купалу і Коласа», у якім прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, органаў кіравання, дзеячы навукі, культуры, спорту будуць чытаць творы класікаў.

Наш музей прычыніўся і да некалькіх выдавецкіх праектаў – сумесна з ААТ «Мінскводбуд» быў выдадзены прысвечаны юбілею паэта насценны каляндар «Маляўнічая Бацькаўшчына», пры падтрымцы Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА ажыццёўлена выданне каталога «Аўтографы першага народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Каталог», падрыхтаваны да выдання ілюстраваны каталог «Ты гэтых вачэй не забудзь... Фатаграфіі Янкі Купалы», які змяшчае ўнікальныя раней не публікаваныя фотаздымкі паэта, што захоўваюцца ў нашым музеі.

Выставы, прысвечаныя жыццю і творчасці Я. Купалы, з фондаў музея ўжо прайшлі і яшчэ будуць праводзіцца ў многіх рэгіёнах краіны, у тым ліку ў Гомельскім палацава-паркавым ансамблі, Чэрвеньскім раённым краязнаўчым музеі, Гродзенскім дзяржаўным гісторыка-археалагічным музеі, Магілёўскім абласным краязнаўчым музеі. Сумесная выстава Дзяржаўнага літаратурнага музея Я. Купалы і Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Я. Коласа «Шляхам Купалы да Коласа», прысвечаная 100-годдзю з часу першай сустрэчы двух паэтаў, будзе экспанавана ў мемарыяльнай сядзібе «Смольня» Коласавага музея на працягу жніўня месяца. На верасень у нас запланаваны міжнародны выставачны і культурна-адукацыйны праект «Сярэбранае руно» (Янка Купала і рускія пісьменнікі мяжы XIX–XX стст.), які мы ажыццяўляем разам з Маскоўскім дзяржаўным літаратурным музеём.

Супрацоўнікамі нашага музея былі створаны мастацка-дакументальныя перасоўныя выставы «Янка Купала ў дыялогу культур», «Паэзія купалаўскіх мясцін», «Янка Купала і тэатр» для экспанавання ў дыпламатычных і консульскіх установах Рэспублікі Беларусь. Прыемна, што многія пасольствы нашай краіны актыўна ўключыліся ў святкаванне юбілеяў класікаў. Так, напрыклад, да нас звярнуліся беларускія пасольствы ў Аўстрыі, Бельгіі, Пастаяннае прадстаўніцтва Рэспублікі Беларусь у ААН з просьбай прадаставіць перасоўныя выстаўкі і іншыя матэрыялы да святкавання 130-гадовага юбілею з дня нараджэння Янкі Купалы. Акрамя таго, музеём праведзены конкурс беларускамоўнай аўтарскай песні «Купалаўскія вакацыі», фінал якога прайшоў у чэрвені на радзіме паэта ў Вязынцы, і маладзёжная акцыя «Купальская ноч у Доме Купалы». Тэме юбілею песняра і 100-годдзю з часу напісання ім неўміручай «Паўлінкі» была прысвечана чарговая «Музейная ноч» і інш.

Але адна з галоўных задач калектыву музея на сённяшні дзень – гэта стварэнне новай стацыянарнай экспазіцыі...

– І чым жа выклікана неабходнасць замены існуючай музейнай экспазіцыі?

– Сучасная экспазіцыя Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, якая складаецца з сямі залаў і мемарыяльнай часткі, адносіцца да тыпу класічных музейных экспазіцый. Яна створана ў 1976 годзе паводле праекта Эдуарда Агуновіча, вядомага мастака і дызайнера, а затым на пачатку 1990-х гадоў і ў 2007 годзе мадэрнізавана – былі дададзены раздзелы, якія расказваюць пра час сталінскіх рэпрэсій, смаленскі перыяд у жыцці Я. Купалы і пра апошнія гады жыцця паэта і яго трагічную гібель у гасцініцы «Масква». І хоць да сённяшняга часу гэтая экспазіцыя не страціла сваёй навуковай і мастацкай вартасці, але відавочна, што яна састарэла фізічна. Апроч таго, няма магчымасці выкарыстання ў экспазіцыйнай прасторы новых мультымедычных тэхналогій, стварэння так званых зон «жывой камунікацыі», без якіх нельга дакрануцца да кантэнту творчасці паэта. Усё гэта не адпавядае сучасным патрабаванням музейнай навукі і экспазіцыйнай практыкі – наспела неабходнасць грунтоўных перамен.

Рашэнне аб стварэнні новай экспазіцыі было прынята ў канцы 2009 года. Паўтара года калектыў нашага музея працаваў над яе навуковым праектам, які ў кастрычніку 2011-га быў разгледжаны і зацверджаны Рэспубліканскім саветам па пытаннях музейнай справы, пасля чаго пачалося яго паэтапнае ўвасабленне. І цяпер работы па стварэнні першай чаргі новай экспазіцыі – трох залаў – знаходзяцца на завяршальнай стадыі. Адкрыццё ўжо зусім хутка, напярэдадні 130-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы.

Асноўная мэта новай экспазіцыі, якая будзе ахопліваць перыяд з XVII стагоддзя, ад пачатку вядомай зараз гісторыі роду Луцэвічаў, па сённяшні дзень, – паказаць жыццё і творчасць першага народнага паэта Беларусі Янкі Купалы ў нацыянальным, еўрапейскім і сусветным кантэксце, ролю пісьменніка ў гісторыі нацыянальнай літаратуры, культуры, у станаўленні беларускай дзяржаўнасці. Галоўная ідэя – паказаць Я. Купалу як генія нацыянальнай літаратуры, паэта-прарока, паэта-філосафа, які сваёй творчасцю выходзіў свядомасць беларускага народа, годна стасаваўся з еўрапейскім культурным асяроддзем. У экспазіцыі ўпершыню будуць раскрыты такія тэмы, як паходжанне Янкі Купалы: па архіўных матэрыялах і дакументах прасочваюцца шляхецкія карані роду. Таксама будзе расказана, што менавіта Янка Купала, а не Максім Багдановіч, як сцвярджалі некаторыя літаратуразнаўцы, з’яўляецца пачынальнікам санетаскладання ў сучаснай беларускай паэзіі...

А ў цэлым мы плануем арыентаваць наведвальніка музея перш за ўсё на інтэлектуальную работу, каб пасля азнаямлення з экспанатамі ў яго ўзнікала патрэба шукаць адказы на пытанні, пастаўленыя ў раздзелах і тэмах. Для гэтага мяркуецца ўвядзенне элементаў інтэрактыўнасці і мемарыяльнасці – рэканструкцыя асобных інтэр’ераў, выкарыстанне новых інфармацыйных тэхналогій.

– Якое тэматычнае напаўненне будуць мець першыя экспазіцыйныя раздзелы?

– Каб не перапыняць работу музея, было вырашана праводзіць абнаўленне экспазіцыі паэтапна. Асноўная ідэя размешчанага ў адной з трох залаў раздзела «Роднай нівы

я мільённая часціна...» – паказаць карані і шляхі роду Луцэвічаў, як і жыццёвыя і творчыя сцежкі і дарогі самога паэта. Сваё адметнае вырашэнне знойдзе экспазіцыйны вобраз радаводу, у сувязі з чым цэнтральным экспанатам стане мастацкая рэканструкцыя «Генеалагічнае дрэва Луцэвічаў». Другі раздзел будзе прысвечаны віленскаму перыяду жыцця Я. Купалы, працы ў рэдакцыі газеты «Наша ніва». Мастацкая канцэпцыя трэцяга раздзела – тры першыя зборнікі паэта «Жалейка», «Гусляр», «Шляхам жыцця», а таксама пецябургскі перыяд у яго жыцці і, вядома ж, Акапы, як творчая калыска Янкі Купалы.

Музей Янкі Купалы ў сяле Пячышчы, Татарстан

– А ці закране абнаўленне філіялы музея?

– На жаль, не ўсе, а толькі Вязынку. Той з прыхільнікаў творчасці Янкі Купалы, хто наведваў яго малую радзіму, ведае, што ў нашым філіяле «Вязінка» існуюць дзве экспазіцыйныя прасторы – мемарыяльная, якая перадае побыт сям’і Луцэвічаў, і літаратурна-дакументальная, дзе расказваецца пра гісторыю вёскі, яе ўладальнікаў, нараджэнне будучага народнага паэта і г.д. Дык вось, мадэрнізацыя якраз і закранула апошнюю. У ёй з’явіліся новыя, знойдзеныя нашымі супрацоўнікамі ў архівах, матэрыялы пра гісторыю вёскі, а таксама здымкі прадстаўнікоў роду Замбжыцкіх – уладальнікаў Вязінкі. Трэба зазначыць, што гэта быў даволі цікавы род, адзін з прадстаўнікоў якога быў стрыечным братам вядомага мастака Валенція Ваньковіча, другі – сябраваў з Адамам Міцкевічам. Дый пані Алімпія Замбжыцкая наўрад ці згадзілася б стаць хрышчонай маці

маленькага Яскі, калі б не бачыла ў Луцэвічах раўні сваёй сям'і.

Больш, чым раней, у вязынкаўскай экспазіцыі зараз прысутнічае тэма Купалля, раскрываецца сутнасць гэтага свята і значэнне, якое ўкладваў Іван Луцэвіч у свой літаратурны псеўданім.

Нам хацелася б да юбілею паэта абнавіць экспазіцыі і ў іншых філіялах. Асабліва гэта тычыцца Ляўкоў – самага далёкага нашага філіяла, размешчанага ў Аршанскім раёне Віцебскай вобласці. Яго экспазіцыя была створана ажно ў 1978 годзе і з таго часу не паднаўлялася. Цяпер распрацоўваецца новая яе канцэпцыя, але перш трэба зрабіць рамонт будынка. Справа ў тым, што лецішча Янкі Купалы ў Ляўках было адноўлена паводле праекта яго пляменніка Янкі Раманоўскага, які бываў там у даваенны час. Запаведнік уключае непасрэдна дачны дом, домік для шафёра, гараж для аўтамашыны, гаспадарчыя пабудовы, гасцініцу і будынак былога Копыскага лясніцтва, у якім і размешчана музейная экспазіцыя. Рамантаваць будынак плануем на наступны год.

Наогул, паступова ў сваіх філіялах мы будзем адыходзіць ад дубліравання экспазіцыі асноўнага музея, якая расказвае пра жыццёвы і творчы шлях Я. Купалы. Кожны філіял з часам набудзе сваю адметнасць, і наведвальнікі будуць знаёміцца толькі з канкрэтным перыядам жыцця паэта. Часткова гэта праглядаецца ўжо ў экспазіцыі ў Акопах і пасля сёлетняй мадэрнізацыі – у Вязынцы.

– Алена Раманаўна, а ці падтрымлівае сувязь Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы з музеям паэта, які дзейнічае ў сяле Пячышчы ў Татарстане?

– Жыццёвы перыяд з лістапада 1941 года да сярэдзіны 1942-га, калі паэт знаходзіўся ў эвакуацыі і жыў недалёка ад Казані, у сяле Пячышчы, вельмі адметны і цікавы. Пра яго падрабязна расказвае экспазіцыя створанага ў 1975 годзе музея беларускага песняра – філіяла Нацыянальнага музея Рэспублікі Татарстан. Прыемна ўсведамляць, што гэтая ўстанова захавалася пасля нестабільнасці 1990-х гадоў і паўнацэнна функцыюе.

Два гады таму, калі пячышчанцы святкавалі 35-годдзе свайго Купалавага музея, мы ў іх гасцявалі. Засталіся вельмі

прыемныя ўспаміны і ад самога музея, і ад людзей, якія там працуюць. Асноўным ініцыятарам вялікай культурна-асветнай работы з'яўляецца дырэктар музея Рыма Абызава. Яе стараннямі пры музеі дзейнічае тэатральны гурток, удзельнікі якога для сваіх аднавяскоўцаў ставяць купалаўскую «Паўлінку», праводзяць літаратурныя вечары і гаспёўні. Дарэчы, пячышчанцы прынялі ўдзел у нашай акцыі «Чытаем Купалу разам», падчас якой вершы паэта гучалі на беларускай, рускай і татарскай мовах. А яшчэ музей у Пячышчах з'яўляецца асноўным асяродкам дзейнасці для грамадскага аб'яднання «Саюз беларусаў Казані». Прадстаўнікі беларускай дыяспары сталіцы Татарстана разам са сваім кіраўніком Сяргеем Паўлавічам Марудэнкам пастаянна ладзяць там свае мерапрыемствы.

– А дзе яшчэ за межамі Беларусі ўшанавана памяць Янкі Купалы? Якія мерапрыемствы там праводзіліся ці яшчэ будуць ладзіцца да 130-гадовага юбілею песняра?

– Купалаўскія мерапрыемствы сёлета праходзяць у замежжы як ніколі шырока. Як сведчаць купалазнаўцы, такога вялікага маштабу не было нават у 1982 годзе, калі паводле рашэння ЮНЕСКА 100-гадовы юбілей беларускага песняра адзначаўся на міжнародным узроўні. У многіх імпрэзах прымае ўдзел і наш музей. Так, у красавіку сумесна з Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеям Якуба Коласа мы правялі выставу кніжнай графікі па творах двух нашых песняроў у Пушкінскім музеі-запаведніку «Міхайлаўскае», з якім нашу ўстанову звязваюць цесныя сяброўскія кантакты.

Яшчэ ў 2010 годзе гарадская дума латвійскай сталіцы надала імя Янкі Купалы Рызскай беларускай асноўнай школе. Сёлета ў пачатку мая супрацоўнікі нашага музея наведвалі гэтую навучальную ўстанову, адкрывалі выстаўку «Янка Купала ў дыялогу культур», правялі акцыю «Чытаем Купалу разам»: у ёй прынялі ўдзел не толькі настаўнікі і вучні, але і прадстаўнікі беларускай дыяспары ў Рызе, работнікі беларускага пасольства. Зараз мы дапамагам гэтай школе стварыць музей Янкі Купалы, мастацкую канцэпцыю экспазіцыі якога распрацоўваюць студэнты-дыпломнікі БНТУ на чале з іх выкладчыкам вядомым скульптарам Паўлам Вайніцкім. Плануець

ца, што ў лістападзе гэтага года адбудзецца ўрачыстае адкрыццё музея.

Наогул жа так званая замежная Купаліяна прадстаўлена даволі шырока. Прынамсі, помнікі Янку Купалу ўсталяваны ў Араў-парку ў Нью-Ёрку, на Кутузаўскім праспекце ў Маскве. У Санкт-Пецярбургу, Смаленску, Кіславодску, сяле Пячышчы каля Казані, вёсцы Соф'іна Раменскага раёна Маскоўскай вобласці, Вільнюсе, пасёлку Га-спра каля Ялты (Украіна) устаноўлены мемарыяльныя дошкі, прысвечаныя паэту. Імя Купалы атрымалі школа і вуліца ў Душанбэ, бібліятэка ў Харкаве, вуліцы ў Кіеве і Запарожжы, у Ташкенце, Рызе, Тбілісі, Ніжнім Ноўгарадзе, Беластоку, Гданьску і інш. Цікавы і такі факт – упершыню па-за межамі Беларусі імя Янкі Купалы было ўшанавана яшчэ пры яго жыцці, калі ў 1932 годзе ў бразільскім горадзе Порту-Алегра ў гонар паэта была названа бібліятэка-чытальня.

– **Не так даўно ў сродках масавай інфармацыі з'явілася паведамленне, што дэпутаты гарсавета ізраільскага горада Ашдод назвалі імем Янкі Купалы плошчу.**

– І наш музей самым непасрэдным чынам паспрыяў гэтай справе, бо перш чым прыняць сваё рашэнне, ашдодскія дэпутаты захацелі даведацца пра стаўленне песняра да яўрэйскага пытання, і мы па просьбе беларускага пасольства ў Дзяржаве Ізраіль рыхтавалі даведку, у якой пацвердзілі, што беларускі пясняр прыязна ставіўся да яўрэяў, сябраваў з пісьменнікам і грамадскім дзеячам Змітраком Бядулем, скульптарам Заірам Азгурам і іншымі прадстаўнікамі творчай інтэлігенцыі з яўрэйскага асяродку Беларусі.

Акрамя гэтага, яшчэ ў 1911 годзе Янка Купала ў ліку 82 літаратараў, сярод якіх былі Аляксандр Блок, Максім Горкі, Дзмітрый Меражкоўскі, Фёдар Салагуб, падпісаў пратэст «К рускому обществу (по поводу кровавого навета на евреев)», у якім выказаўся супраць сфабрыкавання крымінальнага працэсу над яўрэем Мендэлем Бейлісам...

– **Ці ёсць сёння прыклады надання імя народнага песняра вуліцам і іншым аб'ектам у нас у краіне?**

– У свой час у Беларусі была праведзена вялікая работа па ўшанаванні памяці Я. Купалы. Як мы ўжо згадвалі, яго імя

было прысвоена шэрагу школ і некалькім калгасам, практычна ў кожным беларускім горадзе ёсць вуліца, названая ў гонар песняра... Але сёння ўжо відавочна, што менш стала ўстаноў, якія носяць імя Янкі Купалы. Прынамсі, падчас рэарганізацыі сельскагаспадарчых прадпрыемстваў практычна ўсе «купалаўскія калгасы» былі перайменаваны. Нядаўна нас праінфармавалі, што ў планах кіраўніцтва Лагойскага раёна закрыць

Помнік-бюст Я. Купалу ў Араў-парку. г. Нью-Ёрк, 1973 год

малакамплектную школу ў Бяларучах, а яна носіць імя народнага паэта. Чамусьці знікла імя Янкі Купалы падчас вырабу новых рэгістрацыйных дакументаў і з афіцыйнай назвы Копыскай агульнаадукацыйнай школы Аршанскага раёна, якое яна насіла з 1957 года. Дырэктар гэтай навучальнай установы паабяцаў разабрацца, адшукаць дакументы, якія пацвярджаюць «купалаўскі статус» школы, і ўхіліць недарэчнасць.

Летась нам паведамілі з Барысава пра аб'явае стаўленне да ўвекавечання памяці пра знаходжанне Янкі Купалы ў гэтым горадзе з боку новых уладальнікаў будынка былога Дома культуры Барысаўскай фабрыкі музычных інструментаў. На яго фасадзе была ўстаноўлена мемарыяльная дошка, якая сведчыла аб тым, што ў ліпені 1934 года там выступаў народны паэт. Гэта вельмі прыкры факт, бо гораду Барысаву Янка Купала прысвяціў аднайменную паэму, акрамя таго, ён любіў бываць на Барысаўшчыне. Вынікам яго паездак сталі натхнёныя вершы «На нашым полі», «Калгасу «Чырвоны баяц», «Я – калгасніца...», «Абвілася краіна ў кветкі...».

Ужо зыходзячы з гэтага кіраўніцтва такога буйнога прамысловага горада, як Барысаў, магло б зрабіць захады, каб устанавіць на галоўнай вуліцы помнік народнаму песняру, і гэты пачын, пераканана, быў бы падтрыманы грамадскасцю. Але пакуль мы маем тое, што маем.

Хачу звярнуць увагу мясцовых улад і на неабходнасць далейшай мемарыялізацыі купалаўскіх мясцін. Найперш гэта тычыцца ўстаноўкі мемарыяльнай дошкі на касцёле ў гарадскім пасёлку Радашковічы (Маладзечанскі раён), дзе хрысцілі Янку Купалу, памятных знакаў у вёсках Бараўцы (Мінскі раён), Вялікія Бакшты (Маладзечанскі раён), Беліца (Сенненскі раён), дзе Купала працаваў на броварах. Наш музей з адпаведнымі просьбамі звяртаўся ў Мінскі і Віцебскі аблвыканкамы і вельмі хацелася б, каб гэта работа была праведзена ў юбілейны Купалаў год.

– А ці папоўнілася ў юбілейны год музейная скарбонка новымі матэрыяламі пра Янку Купалу?

– Скептыкі сцвярджаюць, што пра Купалу ўсё ўжо напісана і ўсё з яго багатай творчай спадчыны знойдзена. На шчасце, у нашай пошукавай рабоце даволі часта здараюцца выпадкі, якія аспрэчваюць гэта. Вось яскравы прыклад. На пачатку сёлета года да нас у музей прыйшла жанчына даволі сталага ўзросту, якая назвалася дачкой рускага савецкага пісьменніка Сяргея Новікава-Прыбоя. Яна адпачывала ў адным з прысталічных санаторыяў і вырашыла наведваць нашу ўстанову, паколькі ведала, што яе бацька сябраваў з Янкам Купалам. У нас адбылася цікавая размова, а нядаўна яна даслала нам два ўнікальныя музейныя экспанаты – выдадзеныя ў 1935–1936 гадах зборнік выбраных вершаў і паэм Я. Купалы на рускай мове і кнігу «Песня будаўніцтву» з дарчымі надпісамі паэта С. Новікава-Прыбою.

Плэнна папрацавалі нашы супрацоўнікі ў фондах Літаратурнага музея Яна Райніса ў Юрмале. У выніку фонды нашага музея папоўніліся копіямі матэрыялаў, звязаных з прыездам у лістападзе 1927 года знакамітага латышкага паэта ў Мінск і яго сустрэчай з Янкам Купалам. Думаю, што шмат знаходак нам падораць і X Міжнародныя купалаўскія чытанні «Янка Купала. Дыялог з XXI стагоддзем» – традыцыйная навукова-практычная

канферэнцыя, якая праходзіць пад патранатам Міністэрства культуры Беларусі, нашага музея і Міжнароднага фонду Янкі Купалы. Чакаецца, што сёлета ў ёй, акрамя беларускіх літаратуразнаўцаў, прымуць удзел і даследчыкі Купалавай творчасці з Балгарыі, Украіны, Польшчы.

– Алена Раманаўна, апошняе пытанне: што асабіста для Вас значыць Янка Купала?

«Жальбіны» – мітынг на магіле Я. Купалы на Вайсковых могілках. Мінск, 28 чэрвеня 2011 года

– Як бы банальна гэта ні гучала, але для мяне Купала – гэта ўсё. Мяне заўсёды прыцягвалі і яго інтымная лірыка, і вершы з глыбокім грамадзянскім сэнсам. З драматычных Купалавых твораў я люблю «Паўлінку», сярод паэм мне найбольш блізкая «Бандароўна», любімых вершаў шмат, але «Явар і каліна» ў ліку бясспрэчных фаварытаў.

У свой час, як здаецца, я няблага вывучыла яго творчасць. Але калі пяць гадоў таму прыйшла працаваць у музей, адкрыла для сябе Купалу нанова. І як паэта, і як чалавека. Мяне захапіла Купалава любоў і вера ў Айчыну. Я нечакана прыйшла да высновы, што адзін і той жа яго твор можа ўспрымаць па-рознаму, у залежнасці ад твайго ўнутранага стану і настрою. Прычым гэтыя мае назіранні пацвердзілі і нашы супрацоўнікі, якія шчыра, не лічачыся з асабістым часам і жыццёвымі праблемамі, працуюць на Купалавай ніве. І за гэта ім асабліва падзяка.

Размаўляў Сяргей ГАЛОЎКА